

Європейська філософія: від Античності до сучасності

Робоча програма навчальної дисципліни (Силабус)

Реквізити навчальної дисципліни

Рівень вищої освіти	Другий (освітньо-науковий) рівень ВО
Галузь знань	В Культура, мистецтво та гуманітарні науки
Спеціальність	В9 Історія та археологія
Освітня програма	Європейські студії
Статус дисципліни	Нормативна
Форма навчання	очна(денна)
Рік підготовки, семестр	І курс, І, осінній семестр
Обсяг дисципліни	6 кредитів ЕКТС Загальна кількість: 150 год. Лекційних занять: 30 год. Семінарських занять: 30 год. Самостійна робота: 90 год.
Семестровий контроль/ контрольні заходи	МКР, Екзамен
Розклад занять	http://rozklad.kpi.ua/Schedules/ScheduleGroupSelection.aspx
Мова викладання	Українська
Інформація про керівника курсу / викладачів	Лектор: к. філос. н., доцент кафедри філософії Коваль Олена Аркадіївна Семінарські заняття: к. філос. н., доцент кафедри філософії, Коваль Олена Аркадіївна, 0672984642, e-mail: Koval.Olena@ill.kpi.ua
Розміщення курсу	https://classroom.google.com/c/NzEwMjU1MjE4NDQ2?cjc=ndjhijj

Програма навчальної дисципліни

1. Опис навчальної дисципліни, її мета, предмет вивчення та результати навчання

Програму навчальної дисципліни «Європейська філософія: від Античності до сучасності»

складено відповідно до програми підготовки освітнього-наукового ступеню «магістр» зі спеціальності В9 Історія та археологія; В10 Філософія. Навчальна дисципліна є дисципліною для здобуття глибоких знань зі спеціальності.

Предмет навчальної дисципліни – основні етапи та закономірності розвитку європейської філософської думки у контексті становлення теоретичного мислення та європейської ідентичності.

Мета вивчення дисципліни полягає у формуванні здатності продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у сфері філософії, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Після засвоєння навчальної дисципліни аспіранти мають продемонструвати такі результати навчання:

ПРН 1. Аналізувати теоретичні та методологічні проблеми сучасної історичної та філософської науки, критично оцінювати стан проблеми та результати останніх досліджень, застосовувати релевантні методи їх аналізу та інтерпретації.

ПРН 2. Здійснювати інтелектуальний пошук, виявляти і критично осмислювати актуальні проблеми сучасної філософської думки, розробляти їх в рамках власного філософського дослідження.

ПРН 3. Здійснювати рецензування, коментування, анотації наукових, науковопопулярних, освітніх та публіцистичних текстів, які стосуються питань історії та археології.

ПРН 4. Знати і використовувати фаховий словник та філософські засоби для донесення власних знань, висновків та аргументації до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються

ПРН 6 Вміти реконструювати історичний поступ світової філософії, еволюцію філософських ідей і проблем.

ПРН 10 Використовувати методологію та пізнавальні засоби, що властиві філософії та її застосуванням.

ПРН 16 Брати участь у наукових дискусіях з філософії та міждисциплінарних проблем обговорення філософських питань з експертами з інших галузей знань.

ПРН 17. Аналізувати, оцінювати і прогнозувати соціальні, політичні, економічні та культурні процеси із застосуванням фахових знань та спеціалізованих навичок розв'язання складних задач філософії.

ПРН 18. Використовувати набуті знання в практиці європейської та євроатлантичної інтеграції України, зокрема проводити світоглядний аналіз та етико-ціннісну експертизу інтеграційних процесів.

ПРН 20. Узагальнювати результати власних наукових досліджень у сферах історії та філософії і презентувати їх у доповідях, публікаціях державною та іноземною мовами із дотриманням принципів академічної доброчесності та професійної етики

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу, синтезу для прийняття обґрунтованих рішень.

ЗК 4. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності. ЗК4. Здатність розробляти проекти та управляти ними.

ЗК 6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел, проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК 8. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності

ФК – 1. Здатність виявляти та досліджувати історичні й археологічні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти, узагальнювати інформацію

Здатність критично працювати з філософськими текстами, застосовувати різні методи аналізу та інтерпретації.

ФК – 2. Здатність планувати і виконувати наукові дослідження в галузі історії та археології.

Здатність використовувати історико-філософську спадщину в осмисленні та розв'язанні дослідницьких проблем.

ФК – 5. Здатність обирати і застосовувати найбільш ефективну методологічну стратегію дослідження.

ФК – 7. Здатність здійснювати аналіз, оцінку і прогнозування соціальних, політичних, економічних та культурних процесів із застосуванням фахових знань.

Здатність здійснювати експертний аналіз в предметній області.

ФК – 9. Здатність професійно проводити світоглядний аналіз та етико-ціннісну експертизу європейської та євроатлантичної інтеграції України на підставі принципу україноцентризму.

Здатність працювати в міжнародному контексті і реалізовувати спільні проекти у сфері історії та/або археології з європейськими та євроатлантичними інституціями

2. Пререквізити та постреквізити дисципліни (місце в структурно-логічній схемі навчання за відповідною освітньою програмою)

Для того щоб розпочати вивчати дисципліну «Європейська філософія: від Античності до сучасності» достатньо мати знання базового курсу з філософії першого рівню вищої освіти, знання з суспільних, гуманітарних та природничих наук. Міждисциплінарні зв'язки передбачають логічні взаємини навчальної дисципліни «Європейська філософія: від Античності до сучасності» з навчальними дисциплінами для оволодіння загальнонауковими компетентностями такими як «Соціальний вимір сталого розвитку», «Політична історія Європи», «Історія європейського мистецтва та культури». Водночас ця навчальна дисципліна дозволяє розвинути філософську культуру науковця та дати знання з методології філософського та історико-філософського дослідження, необхідні для вивчення навчальних дисциплін для здобуття глибоких знань зі спеціальності, а саме «Європейські цінності в дискурсі європейської філософії», «Історія

європейської інтеграції», «Соціальні та економічні трансформації в Європі». Вивчення оригінальних філософських текстів з історії філософії передбачає розвиток мовних компетентностей у курсі «Іноземна мова». Вибіркові компоненти освітньої програми дозволяють поглибити знання з історії філософії, отримані під час вивчення дисципліни «Європейська філософія: від Античності до сучасності».

3. Зміст навчальної дисципліни

Розділ 1. Тематичне поле дослідження історії філософії.

Тема 1.1. Філософія та історія філософії. Проблеми інтерпретації філософських ідей.

Тема 1.2. Методологічна міждисциплінарність історії філософії.

Тема 1.3. Методи історико-філософського пізнання.

Розділ 2. Генезис європейської філософії. Філософія як думка своєї епохи.

Тема 2.1. Методологія дослідження соціокультурних відмінностей суспільства. Схід - Захід у дзеркалі культури.

Тема 2.2. Передумови виникнення філософії. Особливості генезису східної та західної філософської парадигми.

Тема 2.3. Антична філософія. Грецька класика.

Тема 2.4. Антична філософія. Елліністично - римський період.

Розділ 3. Становлення класичної західної філософії в контексті історичного розвитку Європейської культури

Тема 3.1. Від теоцентризму середніх віків до антропоцентризму Відродження. Два центри: бог і людина. Нове розуміння людини і природи в Західноєвропейській філософії епохи Відродження та Реформації.

Тема 3.2. Становлення класичної філософії. Філософське обґрунтування класичної наукової картини світу. Наукова революція 16-18 століття.

Тема 3.3. Філософія Доби Просвітництва. Філософське обґрунтування цінностей європейського Просвітництва.

Тема 3.4. Епоха Романтизму. Німецька класична філософія. Становлення принципу історизму.

Тема 3.5. Діалектико-матеріалістична філософія. Класичний марксизм 50-90-х років XIX ст. Еволюція марксизму на Заході.

Розділ 4. Некласична філософія

Тема 4.1. Загальна характеристика некласичної філософії XIX –XX століття. Соціальні передумови та теоретичні витоки. Ірраціоналістична тенденція.

Тема 4.2. Екзистенціалізм і екзистенціальний спосіб філософування.

Тема 4.3. Сцієнтистський напрям некласичної філософії. Розвиток позитивізму. Аналітична філософія.

Тема 4.4. Філософські ідеї в класичному психоаналізі Зіґмунда Фрейда. Неофрейдізм. Людина і суспільство в філософії франкфуртської школи.

Тема 4.5. Феноменологічна теорія та критика. Філософська антропологія як напрямок некласичної філософії. Герменевтика.

Розділ 5. Постнекласична філософія або філософія постмодерну.

Тема 5.1. Загальна характеристика постнекласичної філософії XX –XXI століття. Модернізм і постмодернізм. Антропологія постмодерну.

Тема 5.2. Концепція соціуму в постмодернізмі.

Тема 5.3. Постструктуралізм М.Фуко.

Тема 5.4. Проблема людини в континентальній філософії XXI століття: синоптичний погляд.

4. Навчальні матеріали та ресурси

Наведено рекомендовані навчальні матеріали та ресурси для засвоєння матеріалу, який розглядається на лекційних та семінарських заняттях та у самостійній роботі.

Базовий

1. Актуальні проблеми філософії XX-XXI століть: Навчальний посібник / За ред. Ігора

- Карівця. Львів: «Львівська політехніка», 2020. 240 с.
<https://librarygo.lpnu.ua/?elbook=aktualni-problemy-filosofiyi-hh-hhi-stolit>
2. Антропологічний код української культури і цивілізації (у двох книгах) О. О. Рафальський (керівник авторського колективу), Я. С. Калакура, В. П. Коцур, М. Ф. Юрій (науковий редактор). Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. Книга 1. - 432 с. // https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2020/10/antropolohichniy_kod_book1
 3. Від витоків до середини XIX століття: Короткий довідник з історії філософії. Під редакцією Т. Д. Пікашової та В. Л. Чуйка. URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/dovi.html>
 4. Рорті Річард. Історіографія філософії: чотири жанри /переклад І.Карівця. *Переклади. Рецензії. Повідомлення*. Vol. 7, No. 1, 2021.
<https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/may/23732/5866rorti12021.pdf>
 5. Хамітов Н., Гармаш Л., Крилова С. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навч. пос. Центр навчальної літератури. 2019.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Khamitov_Nazip/Istoriia_filosofii_problema_liudyny_ta_ii_mezh_Vstup_d_o_filosofskoi_antropolohii_iak_metaantropolohi.pdf?
 6. Adamson Peter. Byzantine and Renaissance Philosophy A history of philosophy without any gaps. Volume 6. - Oxford University Press, 2022. 512 p. <https://global.oup.com/academic/product/byzantine-and-renaissance-philosophy-9780192856418?cc=ua&lang=en&>

Додатковий

1. Адо П. Що таке антична філософія? Київ: Новий Акрополь, 2014.
https://chtyvo.org.ua/authors/Ado_Pier/Scho_take_antychna_filosofia7/
2. Аристотель і аристотелізм: 2400 років по тому / А Ахутін, А Баумейстер, О Білий, А Васильченко, О Гомілко, В Жулай, В Звіядковський, В Козловський, М Попович, С Пролеєв. *Філософська думка*. Випуск 5, 2016, С. 6-26 <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/aaf03151-60ec-47e6-bf62-d1a99cc686b8/content>
3. Вергун О. Влада та дискурс у соціальній та політичній теорії: дослідницька програма М. Фуко
<https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e8993c8c-6722-4c5a-883c-f60ad0440b9f/content>
4. Вінтер Е. Раннє Просвітництво і християнство /пер. з німецької Володимира Єрмоленка. *Релігійно-філософська думка в Києво-Могилянській академії : європейський контекст* / гол. редкол. В. Горський. К. : КМ Академія, 2002. С. 287-310. URL:
http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4296/vinter_rannye_prosvitnytstvo_i_khrystyianstvo
5. Горський В.С. Європейська академічна традиція в Києво-Могилянській академії. Релігійно-філософська думка в Києво-Могилянській академії:європейський контекст. URL:
<http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle>
6. Горський В.С. Історія української філософії. Курс лекцій.
URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Horskyi_Vilen/Istoriya_ukrainskoi_filosofii_Kurs_lektsii/
7. Гринів О. Історія філософії. Курс лекцій для аспірантів. Львів, 2015.URL:<http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/3443/1/istorija%20filosoifii.pdf>
8. Гринів О.І. Нариси з історії філософії. Львів: Світ, 2018. 430 с.
9. Дахній А. Нариси історії західної філософії XIX-XX ст.: навч.посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015.
10. Дельєж Р. Нариси з історії антропології /пер. з фр. Є. Марічева. К. :2008. Вид. дім НаУКМА.
11. Історія української філософії: Підручник.
URL:http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1018026
12. Забужко О.С. Філософія української ідеї і європейський контекст: франківський період.
URL:https://shron1.chtyvo.org.ua/Zabuzhko/Filosofia_ukrainskoi_idei_ta_ievropeyskyi_kontekst_frankivskiy_period.htm
13. Карівець І. Річард Рорті та доцільність існування історії філософії (Передмова до українського перекладу статті Річарда Рорті «Історіографія філософії: чотири жанри») Переклади. Рецензії. Повідомлення. Vol. 7, No. 1, 2021 http://nbuv.gov.ua/UJRN/hv_2021_7_1_10
14. Koval O., Overchuk et. al., Changes in human capital caused by the Russian-Ukrainian military confrontation. *International Journal for Quality Research*, 18(2), 433–444, 2024, DOI –

10.24874/IJQR18.02-07 URL:

<http://www.ijqr.net/search.php?query=CHANGES+IN+HUMAN+CAPITAL+CAUSED+BY+THE+RUSSIAN-UKRAINIAN+MILITARY+CONFRONTATION&option=Title>

15. Коваль О. Статевий символізм в гендерній ідентифікації особистості: комунікативні стратегії репрезентації маскуліності і фемінності. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2023. Випуск 47. С. 74-83. DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.47.9> URL: http://www.fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/47_2023/9.pdf
16. Коваль О. А. Суспільний ідеал у формах художньої культури: канон, норма як інструменти цензури. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії»*. Випуск 71. 2024. С. 140-150. DOI: <https://doi.org/10.26565/2226-0994-20247112> URL: <https://periodicals.karazin.ua/philosophy/issue/view/1482>
17. Коваль О. А., Сахно А. Є. Трансформації образу «ідеального чоловіка» в історичних контекстах західної культури: чуттєві форми відтворення у пластичних мистецтвах. *Перспективи. Соціально-політичний журнал* № 3, 2024. С. 53-61. DOI: <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2024.3.7>
18. Коваль О. А., Говорун А. О. Міждисциплінарний характер дослідження процесу формування самоактуалізованої особистості. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. № 53/2025. С. 52-57. http://apfs.nuoua.od.ua/archive/53_2025/10.pdf
19. Кралюк П.М. Історія філософії України: підручник. К.: КНТ, 2015. 652 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Kraliuk_Petro/Istoriia_filosofii_Ukrainy/
20. Менжулін В. І. Історико-філософська біографістика: провідні тенденції та віхи становлення. *Наукові записки НаУКМА*. Том 115. Філософія та релігієзнавство. С.9-25
21. Філософія як історія філософії: підручник / І. В. Бичко та ін.; за ред. В. І. Ярошовця. URL: http://culonline.com.ua/Books/Filosofiya_Bichko_druk.pdf#toolbar=0
22. Хамітов Н.В. Історія філософії. Проблема людини та її меж. Навчальний посібник. URL: https://www.filosof.com.ua/BIBLIO/Ist_phil_Hamit.pdf
23. Шинкарук, В. І. Методологічні засади філософських уявлень про людину *Філософська антропологія: екзистенціальні проблеми*. К. : Педагогічна думка, **2000**. 3–46.
24. Adamson Peter. A history of philosophy without any gaps. Hardback - Oxford University Press. URL: <https://global.oup.com/academic/content/series/h/a-history-of-philosophy-ahp/?lang=en>
25. Alushkin, S. V. Material basis of ethical attitude towards desire in ancient eastern religious and philosophical systems. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*, 2019 (16), С. 171-182. <https://ampr.ust.edu.ua/article/view/173489/189863>
26. Fraser Chris. Late Classical Chinese Thought - Oxford University Press, 2023. 272 p.
27. Kozlovskiy Viktor, Davidenko Illia, Kruhlyk Kateryna, Popil Daria. [Do We Need Hegel?\(Reader's Notes to the Ukrainian Translation of "The Phenomenology of Spirit"\)](#). *NaUKMA Research Papers in Philosophy and Religious Studies*, Том 5, 2020, С. 90-102.
28. Siderits Mark, Westerhoff. Jan Studies in Buddhist Philosophy - Oxford University Press, 2016. 336 p.
29. Westerhoff Jan. The Golden Age of Indian Buddhist Philosophy - Oxford University Press, 2023. 352 p.

Першоджерела для самостійної роботи з підготовки до семінарів та виконання індивідуальних завдань

1. Августин Блаженний. Про Місто Боже / пер. з лат. П. А. Содомори. Патріярхат. 2005. № 4. С. 21.
2. Блюменберг Г. Світ як книга /переклад з німецької, передмова, коментарі Володимира Єрмоленка, Київ, Лібра, 2005. – 544 с.
3. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм /пер. з фр. Г. Філіпчук. К. : Основи. 1998
4. Вітгенштайн Л. Логіко-філософський трактат. *Філософія: Хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб.* / за ред. Л.В. Губерського. К.: Знання, 2009. С. 403-413.
5. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму / перекл. з нім. О.Погорілого. К.: Основи, 1994. С.32-187.
6. Вебер М. Свобода і примус у правових спільнотах. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика. Київ : Основи, 1998. С. 83–86.
7. Вебер М. Господарство і суспільство як загальні поняття. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика. Київ : Основи, 1998. С. 87–107.
8. Арендт Х. Люди за темних часів. К. : Дух і літера, 2008. 320 с.
9. Винниченко В. Відродження нації. К.: Політвидав України, 1990. 348 с..

10. Гегель Г.В.Ф. Основи філософії права, або Природне право і державознавство / Пер. з нім. Р. Осадчука та М. Кушніра. К. : Юніверс, 2000. 336 с.
11. Гельвецій К.А. Про людину, її розумові здібності та її виховання.
12. Гірц К. Інтерпретація культур. - К., 2001.
13. Гоббс Т. Левіафан / Пер. з англ. К.: Дух і Літера, 2000. 606 с.
14. Грушевський М. Нарис історії Київської землі від смерті Ярослава до кінця XIV ст. К.: Наук. думка, 1991. 541 с.
15. Гьосле В. Практична філософія в сучасному світі / Пер. з нім., примітки та післямова Анатолія Єрмоленка. К.: Лібра, 2003. 248 с.
16. Г'юм Д. Трактат про людську природу: Спроба запровадження експеримент.методу міркувань про об'єкти моралі / За ред. та передм.Е.К.Мосснера; З англ пер.П.Насада. К. : Вид.дім "Всесвіт", 2003 . 552 с.
17. Декарт Р. Метафізичні розмисли. К.,2000.
18. Драгоманов М.П. Вибране (... мій задум зложити очерк історії цивілізації на Україні) / Упоряд. та авт. іст.-біогр. нарису Р.С.Мішук, примітки Р.С.Мішука, В.С.Шандри. К.: Либыдь, 1991. 688 с.
19. Еванс Р. Дж. На захист історії. Львів: Кальварія, 2008. 296 с.
20. Кант І. Критика практичного розуму / Пер. з нім., прим. та післямова І.Бурковського; наук.ред. А.Єрмоленко. К.: Юніверс, 2004. 240 с.
21. Кант І. Критика чистого розуму / Пер. з нім. та приміт.І.Бруковського. К.:Юніверс, 2000.504 с.
22. Кант І. Прологомени до кожної майбутньої метафізики, що може постати як наука [1783] / Пер. з нім. В. Терлецького. К.: 2005. 178 с
23. Левінас Е. Між нами. Дослідження думки-про-іншого. - К., 1999.
24. Мак'явеллі Нікколо. Флорентійські хроніки; Державець / Пер. з іт. А.Перепадя. К.: Основи, 1998. 492 с.
25. Мангайм К. Ідеологія та утопія. К. : Дух і Літера, 2008. 367 с.
26. «Медитації» Декарта у дзеркалі сучасних тлумачень: Жан-Марі-Бейсад, Жан-Люк-Майрон, Кім Сан Он-Ван-Кун / укладач О. Хома; пер. з фр. і лат О. Хоми та А. Баумейстера. К.: Дух і літера, 2014. – 368 с.
27. Мерло-Понті М. Феноменологічне сприйняття. - К., 2001.
28. Міл Дж.С. Про свободу: Есе / Пер. з англ. – К. : Видавництво Соломії Павличко "Основи", 2001. 463 с.
29. Мор Т. Утопія. Київ : Дніпро, 1988. 206 с.
30. Ніцше Ф. Народження трагедії. Невчасні міркування. Повне зібрання творів. Львів : Астролябія, 2004.
31. Ніцше Ф. Так казав Заратустра. Жадання влади: Пер. з нім. К.: Основи: Дніпро, 1993. 414 с.
32. Ортега-і-Гасет Х. Бунт мас. Вибрані твори / Перекл.з іспанської В.Бурггардта, В.Сахна, О.Товстенко. К. : Основи, 1994. С.15-139.
33. Паскаль Б. Думки. /Перекладач(и): Перепадя А., Хома О. Київ: Дух і літера, 2009. 704 с.
34. Платон. Діалоги. К.: Основи, 1995. URL:https://shron1.chtyvo.org.ua/Plato/Apolohia_Sokrata.pdf?
35. Платон. Держава /Пер. З давньогрецької Д. Коваль. К.: Основи, 2000. 355.
36. Рассел Б. Людське пізнання. Його сфера та межі. *Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб.* / За ред. Л.Губерського. К.: Знання, 2009. С. 321–333.
37. Рікер П. Конфлікт інтерпретацій (фрагмент). *Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки XX ст..*/ за ред. М.Зубрицької. Львів: Літопис, 1996 С. 567-579.
38. Рікер П. Сам як інший. - К., 2000.
39. Роттердамський Е. Похвала Глупоті або похвальне слово Дурості, виголошене Еразмом Роттердамським. Домашні бесіди. Київ : Основи, 1993. 317 с.
40. Русо Ж.-Ж. Про суспільну угоду або Принципи політичного права. Видавництво «Port – Royal», 1999.

41. Рюс Ж. Поступ сучасних ідей. Панорама новітньої науки. К., 1998.
42. Сартр Ж.- П. Буття і ніщо: Нарис феноменологічної онтології. /Пер. з фр. В.Лях, П.Таращук. К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001.
43. Сартр, Ж. П. *Худота. Мур. Слова.* К. : Основи. 1993.
44. Сенека. Моральні листи до Луцілія. К., 1996.
45. Сенека Луцій Анней. Діалоги / пер. з лат. А. Содомора. Львів: Априорі, 2016. 320 с.
46. Сковорода Г. С. Сад божественных песней. Твори: у 2–х т. К.: АТ «Обереги», 1994. Т. 1. 528 с.
47. Сковорода Г.С. Кольцо. Разговор дружеский о душевном мире . Твори: у 2–х т. К.: АТ «Обереги», 1994. Т. 1. 528 с.
48. Святий Августин. Сповідь. /переклад В.С. Бойка; передмова і примітки П.О. Ніколова. Харків: Фоліо, 2012. 346 с.
49. Татаркевич В. Історія шести понять: Мистецтво. Прекрасне. Форма. Творчість. Відтворництво. Естет, переживання Юніверс, 2001. 368 ст.
50. Франко І. Мислі об еволюції в історії людськості. Збір тв.: У 50 т. К., 1986. Т.45.
51. Фуко М. Що таке автор? *Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.*/ за ред. М.Зубрицької. Львів: Літопис, 1996. С.442 - 457.
52. Фуко М. Наглядати й карати. Народження в'язниці. К.,1998.
53. Юркевич П.Д. З науки про людський дух: Вибране / Упоряд. А.Г.Тихолаз. К.: Абрис, 1993.
54. Ayers, M. *Analytical Philosophy and the History of Philosophy.* In J. Rée, M. Ayers, A. Westoby. (Eds.). *Philosophy and Its Past.* Brighton: Harvester Press. 1978.
55. Bennett, J. *Locke, Berkeley, Hume: Central Themes.* Oxford: Oxford University Press. 1971.
56. Collins D. *Sartre as Biographer.* Cambridge, Massachusetts ; London, England : Harvard University Press, 1980. 220 p.
57. Collins R. *The Sociology of Philosophies. A Global Theory of Intellectual Change.* The Belknap Press of Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts, London –1998.
58. *Hobbes on Politics and Religion* - Laurens van Apeldoorn, Robin Douglass - Oxford University Press, 2018. 312 p.
59. Lyotard, J. F. *Why Philosophize?* Cambridge: Polity Press. 2013.
60. Russel Bertrand. *«Autobiographie. 1944 — 1967»*, Stock, 1969 — 1970.
61. Rorty R. *The Historiography of Philosophy: Four Genres.* B R. Rorty, J. B. Schneewind, Q. 1973.

Навчальний контент

5. Методика опанування навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Навчальна дисципліна охоплює 30 годин лекцій та 30 годин семінарських занять. На самостійне опрацювання винесено 90 годин.

Семінарські заняття з дисципліни проводяться з метою закріплення теоретичних положень навчальної дисципліни і набуття студентами умінь і досвіду оперувати сучасними поняттями.

Методи та форми навчання включають не лише традиційні університетські лекції та семінарські заняття, а також застосовуються стратегії активного навчання, які визначаються такими методами та технологіями: методи проблемного навчання (дослідницький метод); особистісно-орієнтовані технології, візуалізація та інформаційно-комунікаційні технології, зокрема електронні презентації для лекційних занять. Комунікація з викладачем будується за допомогою використання інформаційної системи «Електронний кампус», Google classroom а також такими інструментами комунікації, як електронна пошта і Telegram. Під час навчання та для взаємодії з аспірантами використовуються сучасні інформаційно-комунікаційні та мережеві технології для вирішення навчальних завдань.

Лекційні заняття

Лекція 1

Тема: *Філософія та історія філософії. Проблеми інтерпретації філософських ідей.*

1. Предмет історії філософії. Історія філософії як складова філософії. Філософія як традиція послідовного та неперервного.
2. Історія філософії як філософська дисципліна подвійної ідентичності: історична дисципліна і філософська дисципліна.
3. Історичний характер філософського знання. Плюралістичність філософської думки: філософія як історія філософії.

4. Концептуалізація історико-філософського дослідження. Єдність логічного та історичного підходів в історико-філософському дослідженні.
5. Методологія історико-філософського дослідження. Стратегії історико-філософських досліджень.
6. Концепція Річарда Рорті («Історіографія філософії: чотири жанри»).

Теми для самостійної роботи:

1. Історія філософії як історія тем.
2. «Шість великих тем метафізики заходу» Гайнрих Гаймзютта.

Лекція 2

Тема: Методологічна міждисциплінарність історії філософії. Методи історико-філософського пізнання.

1. Історія філософії як історія понять. Поняття як місця зустрічі різноманітних філософських позицій.
2. Історія філософії як історія ідей.
3. Філософський поступ в контексті розвитку науки (*Рюс Жаклін Поступ сучасних ідей. Панорама новітньої науки*), (*Рьод Вольфганг Шлях філософії: XIX–XX століття*)
4. Історія філософії як історія змін. Інтелектуальна історія.
5. Соціологічна рефлексія щодо закономірностей розвитку світової філософії в контексті інтелектуального розвитку людства (*Ренделл Коллінз «Соціологія філософії: глобальна теорія інтелектуальної зміни»*).
6. Біографічний підхід в історико-філософському пізнанні. Провідні тенденції історико-філософської біографістики. Особистісний вимір у вивченні історії філософії.

Теми для самостійної роботи:

1. Татаркевич В. Історія шести понять: Мистецтво. Прекрасне. Форма. Творчість. Відтворництво. Естет, переживання.
2. Біографія філософа як співжанр античної літератури.

Лекція 3

Тема: Передумови виникнення філософії. Особливості генезису східної та західної філософської парадигми.

1. Принциповий історизм філософського знання. Філософія як самосвідомість історично конкретної епохи.
2. Соціальні передумови та особливості формування філософської традиції Стародавнього Сходу. Східна парадигма.
3. Соціальні та гносеологічні передумови руйнування міфологічного світогляду та зародження теоретичного, раціонального (філософського та наукового) знання.
4. Історичні засади виникнення античної філософії – суспільний розподіл праці та його політико-економічні, соціальні, політичні та ідеологічні похідні.
5. Західна парадигма. Зародження теоретичного пізнання. Феномен «грецького дива». інтелектуальної революції відбувається перехід від знання, обтяженого чуттєвими образами, до знання, що оперує поняттями.
6. Перша філософія - форма теоретичної свідомості, необхідною для подальшого сходження знання до науки. Космоцентризм давньогрецької філософії.

Теми для самостійної роботи:

1. Гегелівські міркування щодо східної філософії: китайська філософія, індуська філософія.
2. Ведичні джерела давньоіндійської філософії. Релігійно-філософські системи індуїзму.
3. Філософські вчення джайнізму та буддизму. Освоєння індійської філософії західним світом.
4. Філософія Давнього Китаю. Соціальні передумови становлення китайської філософії. Витоки філософського мислення.

Лекція 4

Тема: Антична філософія. Грецька класика. Еліністично-римська період.

1. Характерні риси античної філософії та її місце в історії західної філософії. Проблема періодизації.

2. Перші натурфілософські уявлення про буття та зародження природничого знання: мілетська школа, Геракліт.
3. Безпосередня єдність філософської думки, що виникає наприкінці VI ст.. до н. е., з ранньою грецькою наукою. Піфагореїзм та витоки давньогрецької математики
4. Елейська школа і перша постановка проблеми нескінченного. Апорії Зенона
5. Атомістична концепція буття: Левкіп – Демокрит.
6. Антропологічний поворот в філософії та розробка соціально-політичних вчень. Грецьке просвітництво. Софісти.
7. Постать Сократа. Сократове незнання та критика софістичного знання
8. Філософія Платона.
 - а). Вчення про ідеї
 - б). Теорія пізнання.
 - в) Соціально-політичні ідеї.
9. Філософія Аристотеля в культурно-історичному контексті епохи. Аристотель як філософ і природознавець. Соціально-політичні ідеї Аристотеля.
10. Еліністичний світ. Особливості античної філософії доби елінізму. Епікур та його школа: задоволення як критерій щастя (каноніка, фізика, етика).
11. Сенс життя в стоїцизмі і скептицизмі. Етика стоїків - етика свідомої відмови
12. Загальна характеристика філософії Стародавнього Риму. Свобода і доля: феномен Сенеки .
 11. Розвиток атомістичних поглядів. Лукрецій Кар «Про природу речей».
 12. Синтез юдаїзму та античної філософії в філософських поглядах Філона Александрійського.

Теми для самостійної роботи:

1. Наступність філософських принципів. Історія ідей: лінія Платона – лінія Демокрита
2. Платон і Академія (Адо П. Що таке антична філософія?)
3. Аристотель та його школа.
4. Аристотель і аристотелізм: 2400 років по тому .
5. Цінності буття епікуреїзму.
6. Світоглядні ідеали римських мислителів.
7. Основні ідеї філософії неоплатонізму. Неоплатонізм: світ як сходження Єдиного

Лекція 5

Тема: Від теоцентризму середніх віків до антропоцентризму Відродження.

Два центри: бог і людина. Нове розуміння людини і природи в Західноєвропейській філософії епохи Відродження та Реформації.

1. Антична спадщина західної філософії. Вчення про буття у Середньовічній філософії
2. Основні постулати теоцентризму християнського середньовічного світогляду.
3. Вчення Аврелія Августина про природу і людину. Відношення душі і тіла, творця і творіння («Сповідь»).
4. Суперечки про природу універсалій: номіналізм і реалізм.
5. Вчення Фоми Аквінського про співвідношення віри і розуму. Концепція двоїстої істини.
6. Філософія природи. Пантеїзм. Зародження класичної наукової картини світу. Проблема єдиного та пантеїстичні тенденції в філософії Миколи Кузанського («Берил»)
7. Натурфілософія і пантеїзм. Природничі наукові досягнення Джордано Бруно. Ідея нескінченного Всесвіту («Про нескінченність, Всесвіт і світи»).
8. Антропоцентризм та гуманістична спрямованість поглядів митців Відродження. Данте Аліг'єрі: людина «найвеличнішим чудом з усіх проявів божественної мудрості»
9. Огрунтування цінності індивідуалізму. Визнання цінності індивідуальності (Вступ до роботи Баткіна Л.М. «Італійське відродження у пошуках індивідуальності»)
10. Соціально-політичні ідеї Відродження. Вчення про державу. Утопічні ідеї мислителів епохи Відродження (Мор Т. «Утопія»; Себайн Дж., Торсон Т. Історія політичної думки).
11. Моральні вчення. Традиція інтелектуального осмислення проблеми співвідношення моралі і політики. Порівняння поглядів Аристотеля і Н.Мак'явеллі (Аристотель «Політика»; Мак'явеллі Н. Державець; Себайн Дж., Торсон Т. Історія політичної думки).

12. Реформація як ідейний рух. Основні принципи Реформації.
13. Вебер: роль протестантизму в формуванні нової трудової етики (Вебер, М. *Протестантська етика і дух капіталізму*). Основні характеристики трудової етики, ґрунтованої на раціоналізмі. Дух капіталізму. Ідеї Б.Франкліна.

Теми для самостійної роботи:

1. Тертуліан: "Вірую, тому що абсурдно"
2. Ренесансний гуманізм від Ф. Петрарки до Роттердамського.
3. Нова політика: Макіавеллі.
4. Теорії походження Реформації.
5. Реформаційний рух та зміна світоглядних принципів європейців.
6. Лютеранство, кальвінізм, англіканство, радикальна реформація та контрреформація.
7. Кальвіністська етика. Кальвінізм і капіталізм. Соціологія М. Вебера.

Лекція 6

Тема: Становлення класичної філософії. Філософське обґрунтування класичної наукової картини світу. Наукова революція 16-18 століття.

1. Розвиток науки в Новий час і проблема методу наукового пізнання.
 - А). Ф. Бекон. Практична орієнтація нової науки. Індуктивний метод. Виявлення джерел хибних висновків в науковому пізнанні («Новий органон»). План створення історії науки і техніки («Нова Атлантида»).
 - Б). Дедуктивний метод (Рене Декарт «Міркування про метод»).
2. Проблема пізнання: що є визначальним у процесі пізнання – розум чи досвід чуттєвого сприйняття світу?
 - А). Емпіризм (сенсуалізм): Ф. Бекон («Новий органон»), Джон Локк: критика теорії природжених ідей Р.Декарта. *Tabula rasa* («Опыт о человеческом разумении»).
 - Б). Раціоналізм: Р.Декарт про природжені ідеї. Очевидність як критерій істини. "Cogito ergo sum". Теорія природжених ідей. («Метафізичні розмисли», «Начала філософії»).
 - В). Бенедикт Спіноза про інтелектуальну інтуїцію («Етика»).
 - Г). Суб'єктивний ідеалізм про можливість пізнання світу (Г'юм Д. «Трактат про людську природу: Спроба запровадження експериментального методу міркувань про об'єкти моралі»).
3. Філософський монізм і дуалізм як принципи побудови системи знань
 - А). Дуалізм Р.Декарта («Начала філософії»). Людина як мисляча субстанція. Природа – субстанція атрибутом якої є протяжність.
 - Б). Спіноза про єдину та неподільну субстанцію («Етика»). Монізм. Пантеїзм. Проблема свободи в філософії Б.Спінози.
 - В). Плюралізм субстанцій в філософії Готфріда Лейбніца («Монадологія»).
4. Французькі матеріалісти про людину як складну машину (Ж.Л.Ламетрі). Механістична картина світу (П.А.Гольбах, Ж.К.Гельвецій).

Теми для самостійної роботи:

1. Британська думка XVII–XVIII ст.
2. Емпіризм Джона Локка, Девіда Юма та єпископа Дж. Берклі

Лекція 7

Тема: Філософія Доби Просвітництва. Філософське обґрунтування цінностей європейського Просвітництва.

1. Загальна характеристика доби європейського Просвітництва. Передумови формування просвітницької ідеології.
2. Філософське обґрунтування цінностей Просвітництва. Суспільно-правовий ідеал Просвітництва. Монтеск'є «О духе законов».
3. Теорії суспільного договору. Т. Гоббс про походження політичної асоціації та суспільного договору («Левіафан»).
4. Ж.-Ж. Руссо про витоки політичного суспільства та суспільного договору «Про суспільну угоду або Принципи політичного права».

5. Ж. Ж. Русо: міркування про походження нерівності.
6. Просвітницька трактовка людини: "громадянин світу" - носій "чистого розуму». (Дж. Локк, Вольтер, Ж.Ж.Руссо, Ш.Л. де Монтеск'є).
7. Енциклопедія та уніфікація знань.
8. Педагогічні ідеї Просвітників.

Теми для самостійної роботи:

1. Теорія управління і суспільного договору Дж. Локка.
2. Вольтер та вік розуму.
3. Утопія М. Ж. А. Н. Кондорсе: розум та прогрес.
4. Кант та концепція Просвітництва.

Лекція 8

Тема: Епоха Романтизму. Становлення принципу історизму. Німецька класична філософія.

1. Наукова революція першої половини XIX століття та її філософське осмислення. Природничонаукові відкриття та їх вплив на становлення класичної німецької філософії. Потреба інтеграції наукового знання.
2. Епоха Романтизму. Історичні передумови формування класичної німецької філософії.
3. Теоретичні джерела виникнення класичної німецької філософії. Принцип історизму. Виникнення діалектики як наукової методології.
4. Філософія І.Канта: від субстанції до суб'єкта, від буття до діяльності. Агностицизм як заперечна відповідь щодо гносеологічної сторони основного питання філософії. Явище та річ у собі. Простір і час - апріорні форми чуттєвості. Апріорні форми раціонального пізнання. Антиномії чистого розуму.
5. Теорія інтелектуального споглядання Й.Фіхте. Поняття досвіду.
6. Теоретична філософія, практична філософія та філософія мистецтва Ф. Шеллінга.
7. Система діалектичного ідеалізму Г.Ф.Гегеля. Всемогутність заперечення. Принцип тотожності мислення і буття в "Науці логіки" Г.Гегеля. Принцип сходження від абстрактного до конкретного в "Науці логіки" Г.Гегеля.
8. Антропологічний матеріалізм Людвіга Фейєрбаха. Проблема людської емансипації. Л.Фейєрбах про метод "Нової філософії" ("філософії майбутнього").

Теми для самостійної роботи:

1. Основні положення докритичної філософії І. Канта.
2. Моральне вчення І. Канта. Категоричний імператив.
3. Парадокси свободи у вченні Фіхте
4. Всесвітнє значення німецької класичної філософії
5. Феномен романтизму
6. Йоганн Вольфганг Гете: Людина як всесвіт
7. Фрідріх Шлегель: свобода як іронія і любов
8. Новаліс: магічний ідеалізм
9. Вчення Фейєрбаха про смерть і безсмертя людини
10. Критика Л.Фейєрбахом філософії Г.Гегеля.
11. Концепція Л. Фейєрбаха стосовно антропологічної ("істинної") сутності християнства та релігії. Праця "Сутність християнства".

Лекція 9

Тема: Діалектико-матеріалістична філософія. Класичний марксизм 50-90-х років XIX ст.

Еволюція марксизму на Заході

1. Соціально-економічні та теоретичні передумови виникнення марксистської філософії.
2. Філософія К.Маркса: поняття діалектики та діалектичної логіки. Об'єктивна і суб'єктивна діалектика.
3. Матеріалістична діалектика як теорія розвитку і філософський метод наукового пізнання. Ф.Енгельс про нерозривний зв'язок філософії та природознавства («Діалектика природи»)..

4. Гуманістичне вчення Маркса про суспільно-історичну, предметно-практичну сутність людини. Проблема відчуження у Економічно-філософських рукописах 1844 року.
5. Категорія «практика» в діалектико-матеріалістичній гносеології. Активність суб'єкту та проблема об'єктивності знання (*Маркс К. Тези про Фейєрбаха*).
6. Матеріалістичне розуміння історії як методологія соціально-гуманітарного пізнання. Вчення К.Маркса про суспільно-економічну формацію (Маркс К. Передмова «До критики політичної економії»).
7. Проблема походження сім'ї та держави в роботі Ф.Енгельса «Походження сім'ї, приватної власності і держави»

Теми для самостійної роботи:

1. Категорія відчуження людини як начало і таємниця філософії марксизму
2. Марксистська філософія як подолання гносеологізму через категорію практики
3. Історико-філософська концепція. Ф.Енгельс про предмет філософії. Основне питання філософії та його дві сторони.
4. Ф. Енгельс «Діалектика природи».
5. Революційний переворот в науці на рубежі XIX-XX століть і його філософське осмислення.

Лекція 10

Тема: Загальна характеристика некласичної філософії XIX –XX століття. Ірраціоналістична тенденція.

1. Загальна характеристика некласичної філософії XIX –XX століття. Соціально-економічні передумови та теоретичні витоки становлення некласичної філософії та науки.
2. Філософське кредо та проблемний простір некласичної філософії. Теоретичне зречення від ідей і ціннісних настанов класичної філософії та ідеалів Просвітництва.
3. Антираціоналістична установка філософії життя. «Життя» як первинна інтуїтивно осяжна реальність, відмінна і від «матерії», і від «духу».
4. Ірраціоналістичні орієнтації філософії Ф. Ніцше. Воля до влади як основа морального вибору. Ідея надлюдини Ніцше.
5. Феномен екзистенціалізму. Екзистенціальний спосіб філософування. Екзистенціалізм: людина в загальній структурі буття. Сенс існування.
6. Карл Ясперс: гранична ситуація і вихід за межі повсякденності.
7. Мартін Гайдеггер: людина як запитує буття.
8. Проблема свободи та морального вибору в філософії Ж.-П. Сартра та А.Камю.

Теми для самостійної роботи:

1. Волонтаризм: повстання проти рацію.
2. Ф. Ніцше про культурну кризу Європи.
3. Ніцше про співвідношення «аполонійського» та «діонісійського» в культурі та в людині («*Народження трагедії. Невчасні міркування*»).
4. Феномен атеїстичного екзистенціалізму
5. Феномен релігійного екзистенціалізму
6. Габріель Марсель: за межі трагічної мудрості
7. Альбер Камю: самогубство філософське і життєве
8. «Філософія абсурду» Альбера Камю («*Міф про Сізіфа. Есе про абсурд*»).

Лекція 11

Тема: Сцієнтистський напрям некласичної філософії. Розвиток позитивізму. Аналітична філософія.

1. Раціоналістичне філософське осмислення проблем розвитку науки та її ролі в суспільному житті.
2. «Перший» позитивізм: феноменалізм, утилітаризм, еволюціонізм (*Спенсер Г. Синтетическая философия*).
3. Емпіріокритицизм Е. Маха і Р. Авенаріуса. «Емпіріокритицизм» - філософія критичного досвіду.

4. Неопозитивізм. Віденський гурток і логічний позитивізм. Принцип верифікації. Принцип фальсифікації (*Вітгенштайн Л. Логіко-філософський трактат*).
5. Філософське осмислення проблем розвитку науки та її ролі в суспільному житті.
6. Філософія науки: принцип фаллібалізму та принцип демаркації (*Поппер К. «Логіка наукового відкриття»*).

Теми для самостійної роботи:

1. Наукові відкриття та їхній вплив на зміну світоглядних орієнтирів.
2. Світоглядна оцінка кризи в фізиці.

Лекція 12

Тема: Філософські ідеї в класичному психоаналізі. Неофрейдизм.

1. Розуміння людини у класичному психоаналізі З.Фрейда
2. Структура психіки за психоаналітичною теорією: «Воно» - id, «Я» - Ego, «Над-Я» - Super ego (*Фрейд З. «Я і Воно»*).
3. Психоаналітична теорія особистості (*Фрейд З. «По той бік принципу насолоди»*)
4. Протистояння індивіда та культури (*Фрейд З. «Майбутнє однієї ілюзії»*)
5. К. Г.Юнг : архетипи колективного несвідомого.
6. Неофрейдизм.
7. Людина і суспільство в філософії франкфуртської школи.

Теми для самостійної роботи:

1. Вчення Зигмунда Фрейда: травма існування і дитяча сексуальність.
2. «Тотем і табу»

Лекція 13

Тема: Феноменологічна теорія, критика, метод дослідження. Філософська антропологія як напрямок некласичної філософії. Герменевтика.

1. Специфіка філософії у контексті феноменології. Феноменологія Е. Гуссерля: філософія є феноменологією, або наукою про чисту свідомість як споглядання значень, сконструйованих самою свідомістю. Іntenціональність чистої свідомості. Феноменологічна редукція.
2. Цінності буття в антропології Макса Шелера
3. Формування філософської герменевтики від античності до сьогодення. Герменевтика — теорія і практика тлумачення текстів.
4. Проблема інтерпретації та розуміння в працях Ганса-Георга Гадамера. Розуміння - екзистенціал реальної людини, форма самовиявлення та самоусвідомлення індивіда.
5. «Буття людини є буття у мові». Мова конструює світ людини, що визначає спосіб людського «буття-в-світі».
6. Поняття «текст» в герменевтичній філософії. Інтерпретація тексту. Розуміння культурної традиції як діалог минулого та сучасного.
8. Поль Рікер: завдання філософії — розробити метод аналізу людської суб'єктивності.

Теми для самостійної роботи:

1. Плеснер Г.: людина як вічний потік самоудосконалень.
2. Герменевтика як методологія розуміння.
3. Ернст Кассіер: людина як символічна тварина

Лекція 14

Тема: Загальна характеристика постнекласичної філософії XX–XXI століття. Модернізм і постмодернізм.

1. Філософські джерела постмодернізму - феноменологія, структуралізм, герменевтика.
2. Основні принципи та ціннісні орієнтації постмодернізму. Принцип деконструкції. Логоцентризм. Ціннісний плюралізм. Безперервна (нескінченна) варіативність як модель пізнання реальності.

3. Антропологія посмодернізму. Тілоцентризм: перехід від Слова до Тіла, від інтелектуальності і духовності до тілесності, від вербальності до наочного образу, від раціональності до «нової архаїки».
4. Концепція соціуму в постмодернізмі. Діалогічність, культурна поліфонія, плюралізм і лібералізм сучасного західного суспільства - соціальні передумови методології розуміння історії і соціуму. Історія не має єдиної основи: «суспільство спектаклю», мовні ігри. Домінування комунікативного фактора у постмодерністському дискурсі про суспільство. Свобода постмодерністської людини - це свобода комунікації, дискурсу, тексту, інтерпретації. «Кінець історії» (Фуко), «кінець соціальності» (Бодрійяр).
5. Постструктуралізм. Археолого – генеалогічні дослідження Мішеля Фуко. Археологія як метод реконструкції культурно-інтелектуальних історичних епох: проти формалізації та інтерпретації як методів аналізу змісту текстів
6. Генеалогія влади М. Фуко: основні характеристики владного суспільства, дисциплінарного суспільства, суспільства контролю.
7. Влада – знання як влада експертів та спеціалістів. Медики, експерти-психіатри, менеджери промислового виробництва й системи освіти - «агенти влади». (Фуко М. *Воля к истине*).
8. Біо-влада - влада, центрована навколо тіла. Біополітика як стратегія влади - тип державної політики, що «враховує процеси життя, контролює й змінює їх

Теми для самостійної роботи:

1. Реконструкція та деконструктивізм.
2. Дискурсивні практики. «Смерть автора».
3. Тіло - об'єкт та інструмент влади.
4. «Політична економія тіла».
5. Принцип паноптицизму.

Лекція 15

Тема: Проблема людини в континентальній філософії XXI століття: синоптичний погляд.

1. Антропоцен: ідея, імплікації та виклики. Людина як геологічний фактор планетарного масштабу. Біо-гео-етика відповідальності перед не-людськими (non-human) видами та людьми майбутнього.
2. «Інгуманізм»: критичний - Пітер Вулфендейл (Wolfendale P. Prometheanism and Rationalism), та універсальний - Реза Негарестані.
3. Раціоналізми та прометеанізм - Рей Брасьє. Сучасні альтернативи антропоцентристським гуманізмам, філософській мізантропії та іншим формам антропологічного парохіалізму.
4. Філософія ризиків: від вимирання до суперінтелекту. Нанотехнології. Суперінтелект, біотероризм, соціальні дистопії, техносингулярність.
5. Філософія як «важіль Архимеда»: ре-інжиніринг homo sapiens; інтелект як позавидовий та надіндивідуальний феномен: від концепту до програми, від програматизації до трансформації).
6. Проблема людини після постмодерну: метамодерн та постпостмодерн: наївність, щирість та глибина афекту. Література, архітектура, мистецтво, культура та суспільство після смерті постмодерну .

Теми для самостійної роботи:

1. Суперінтелект. Стратегії і небезпеки розвитку розумних машин
2. Привиди вимирання.
3. Поняття катастрофічного та екзистенційного ризиків та їх потенційні сценарії.

Семінарські заняття

Основними завданнями семінарських занять є поглиблення знань, які аспіранти отримують на лекціях, опрацювання першоджерел, основної та додаткової філософської літератури, формування вмінь формулювати, логічно викладати і аргументовано доводити власні думки, використовуючи при цьому отриманий з філософської літератури матеріал, а також розвиток полемічних і комунікативних здібностей в ході дискусій.

Семінар 1

Тема: Стратегії історико-філософських досліджень: концепція Річарда Рорті («Історіографія філософії: чотири жанри»).

План

1. Огляд методологічних канонів історіографії. Тріада жанрів написання історій філософії
 - історична реконструкція,
 - раціональна реконструкція
 - історія ідей (духу) (Geistesgeschichte) як формування канону.
2. Аргументи проти доксографії як історико-філософського жанру.

Завдання на СРС:

1. Розмаїття жанрів історії філософії. Класифікація Вілена Горського.
2. Річард Рорті як історик філософії.

Семінар 2

Тема: Історія філософії як історія змін

План

1. Історія філософії як історія ідей. Поступ сучасних ідей (Жаклін Рюс «Поступ сучасних ідей. Панорама новітньої науки»)
2. Історія філософії як інтелектуальна історія. Методи інтелектуальної історії (Вольфганг Рьод. *Шлях філософії: XIX–XX століття*) (Пастух, Б. *Історія ідей від Вольфганга Рьода*).
3. Соціологічна рефлексія щодо закономірностей розвитку світової філософії в контексті інтелектуального розвитку людства (Ренделл Коллінз «Соціологія філософій: глобальна теорія інтелектуальної зміни»).
4. Теоретичне осмислення історії ідей через самосвідомість інтелектуальних спільнот. Загальна історія філософії, структурована великими творчими постатями (Ренделл Коллінз, гл. 2)
5. Інтелектуальні мережі та лінії ідейної наступності в загальній історії філософії (Ренделл Коллінз, гл.3 -14)

Завдання на СРС:

1. Розвиток філософського мислення в контексті суміжних інтелектуальних традицій. Соціологічна рефлексія щодо сутності філософської творчості (Ренделл Коллінз «Соціологія філософій: глобальна теорія інтелектуальної зміни»)
2. Соціологічне дослідження періодів розквіту та застою у розвитку філософії (Ренделл Коллінз «Соціологія філософій: глобальна теорія інтелектуальної зміни»)
3. Міждисциплінарний характер інтелектуальної історії.
4. Інтелектуальна історія як спосіб герменевтичного оволодіння минулим.

Семінар 3

Тема: Передумови виникнення філософського та наукового знання. Особливості генезису східної та західної філософської парадигми.

План

1. Принциповий історизм філософського знання. Руйнування міфологічного світогляду. Зародження теоретичного пізнання. (Онопрієнко В.І. Розділ 1, 1.1.),
2. Особливості формування філософської традиції Стародавнього Сходу. Східна парадигма.
3. Соціальні та гносеологічні передумови виникнення раціонального знання. Західна парадигма (Онопрієнко В.І. Розділ 1, 1.2.), .
4. Характерні риси античної філософії та її місце в історії західної філософії (Адо А. *Що таке антична філософія?*).
5. Зародження першої наукових програм. Лінія Платона – лінія Демокрита.
5. Космоцентризм давньогрецької філософії (Онопрієнко В.І. Розділ 1, 1.2.), .

6. Перші натурфілософські уявлення про буття та зародження природничого знання: мілетська школа, Геракліт (*Тихолаз А.Г. Геракліт; Фрагменти ранніх грецьких філософів; Рассел Б. Історія західної філософії*).

7. Піфагореїзм та витоки давньогрецької математики (*Фрагменти ранніх грецьких філософів; Рассел Б. Історія західної філософії*).

8. Елейська школа і перша постановка проблеми нескінченного. Апорії Зенона (*Фрагменти ранніх грецьких філософів; Рассел Б. Історія західної філософії*).

Завдання на СРС:

1. Особливості східної парадигми філософування. Морально-етична спрямованість філософсько-релігійних ідей.

2. Гегелівські міркування щодо східної філософії: китайська філософія, індуська філософія.

3. Філософія Давньої Індії. Ведичні джерела давньоіндійської філософії. Релігійно-філософські системи індуїзму. Веданта - міманса. Упанішади. Філософські вчення джайнізму та буддизму. Освоєння індійської філософії західним світом.

4. Філософія Давнього Китаю. Соціальні передумови становлення китайської філософії. Витоки філософського мислення.

5. «І-цзин» - перехід до філософських узагальнень.

6. Лао-цзи. Філософія даосизму. «Дао де цзин».

7. Конфуцій та конфуціанство. Моїзм і легізм.

Семінар 4

Тема: Антична філософія. Грецька класика.

План

1. Атомістична концепція буття: Левкіп – Демокрит (*Рассел Б. Історія західної філософії*).

2. Антропологічний поворот в філософії та розробка соціально-політичних вчень.

Грецьке просвітництво. Софісти (*Адо П. Що таке антична філософія?*).

3. Постать Сократа. Сократове незнання та критика софістичного знання (*Адо П. Що таке антична філософія? С. 32-45; Платон «Апологія Сократа»*).

4. Філософія Платона.

а). Вчення про ідеї (*Платон «Федр», «Тімей», «Держава», Рассел Б. Історія західної філософії*)

б). Теорія пізнання. Притча про печеру (*Платон «Держава» кн..7*).

в) Платон про співвідношення душі і тіла (*Платон «Федон», «Держава»*)

г). Соціально-політичні ідеї. (*Платон «Держава», «Закони»; Себайн Дж., Торсон Т. Част. 1 гл. 4*).

5. Аристотель та його школа. Межі філософського дискурсу. (*Адо П. Що таке антична філософія? С.98-117*)

6. Аристотель про душу (*Аристотель «О душе»*)

Завдання на СРС:

1. Платон і Академія (*Адо П. Що таке антична філософія? С.70-81*).

8. Філософія Аристотеля в культурно-історичному контексті епохи.

9. Аристотель і аристотелізм: 2400 років по тому .

10. Соціально-політичні ідеї Аристотеля (*Себайн Дж., Торсон Т. Історія політичної думки. Ч.І*).

Семінар 5

Тема: Від теоцентризму середніх віків до антропоцентризму Відродження.

Два центри: бог і людина. Нове розуміння людини і природи в Західноєвропейській філософії епохи Відродження та Реформації.

План

1. Вчення Аврелія Августина про природу і людину. Відношення душі і тіла, творця і творіння (*«Сповідь»*).

2. Вчення Фоми Аквінського про співвідношення віри і розуму. Концепція двоїстої істини.

3. Проблема єдиного та пантеїстичні тенденції в філософії Миколи Кузанського (*«Берил»*)

4. Натурфілософія і пантеїзм. Природничі наукові досягнення Джордано Бруно. Ідея нескінченного Всесвіту («*Про нескінченність, Всесвіт і світи*»).
5. Данте Аліг'єрі: людина «найвеличнішим чудом з усіх проявів божественної мудрості» (*Божественна комедія*).
6. Визнання цінності індивідуальності (*Вступ до роботи Баткіна Л.М. «Італійське відродження у пошуках індивідуальності»*).
7. Соціальні теорії та утопічні ідеї мислителів епохи Відродження (*Мор Т. «Утопія»; Себайн Дж., Торсон Т. Історія політичної думки*).
8. Традиція інтелектуального осмислення проблеми співвідношення моралі і політики. Порівняння поглядів Аристотеля і Н.Мак'явеллі (*Аристотель «Політика»; Мак'явеллі Н. Державець; Себайн Дж., Торсон Т. Історія політичної думки*).

Завдання на СРС:

1. Антична спадщина західної філософії.
2. Основні постулати теоцентризму християнського середньовічного світогляду.
3. Суперечки про природу універсалій: номіналізм і реалізм.
4. Антропоцентризм та гуманістична спрямованість поглядів митців Відродження.

Семінар 6

Тема: Філософське обґрунтування класичної наукової картини світу. Наукова революція 16-18 століття.

План

1. Практична орієнтація нової науки. Френсіс Бекон. Емпіризм.
 - а). Індуктивний метод. Виявлення джерел хибних висновків в науковому пізнанні («*Новий органон*»).
 - б) «Знання – сила». Наука - інструмент панування людини над природою.
2. Раціоналістична філософія Декарта («*Медитації*» Декарта у дзеркалі сучасних тлумачень):
 - а). Очевидність як критерій істини. "Cogito ergo sum". Теорія природжених ідей.
 - б). Метод - інструмент побудови "нового світу" («*Міркування про метод*» часть 2).
 - в). Дуалізм як принцип осмислення онтологічної проблеми. Природа як протяжна субстанція (Декарт «*Метафізичні роздуми*», Спіноза «*Основы философии Декарта, доказанные геометрическим способом*»).
3. Філософія Бенедикта Спінози.
 - а). Вчення про єдину та неподільну субстанцію («*Етика*» частини 1,2).
 - б). Б.Спіноза про інтелектуальну інтуїцію («*Етика*»).
4. Джон Локк: критика теорії природжених ідей Р.Декарта
5. Критика Г. Лейбницем принципу суб'єктивної достовірності. Вчення про метод, або "загальна наука".
6. Французькі матеріалісти про людину як складну машину (Ж.Л.Ламетрі).

Завдання на СРС:

1. Техніка як ідеал для науки. План створення історії науки і техніки.
2. Проблема свободи в філософії Б.Спінози (Спіноза «*Етика*»; Ільєнков Е.В. «Опередивший свое время»).
3. Механістична картина світу (П.А.Гольбах *Про людину, її розумові здібності та її виховання*)

Семінар 7

Тема: Філософське обґрунтування цінностей європейського Просвітництва.

План

1. Суспільно-правовий ідеал Просвітництва.
2. Філософське обґрунтування теорії суспільного договору (Гоббс Т. *Левіафан*).
3. Руссо Ж. Міркування про походження нерівності. (Руссо Ж.Ж. *Про суспільну угоду*).
4. Просвітницька трактовка людини: "громадянин світу" - носій "чистого розуму". проблема людини та її внутрішньої, духовної природи.
5. Освітні ідеї Просвітництва.

Завдання на СРС:

1. Вольтер «Простак»
2. Академії та рівнозначні їм наукові товариства.
3. «Енциклопедія» – нова система поглядів на світ з критичним ставленням до релігійного світогляду.

Семінар 8

Тема: Німецька класична філософія.

План

1. Історичні передумови формування класичної німецької філософії. Теоретичні джерела виникнення класичної німецької філософії. Природничонаукові відкриття та їх вплив на становлення класичної німецької філософії. Потреба інтеграції наукового знання. Принципи історизму.
2. Філософія І.Канта: від субстанції до суб'єкта, від буття до діяльності
 - а). Основні положення докритичної філософії І. Канта.
 - б). Критичний ідеалізм Канта проти онтологічного обґрунтування знання. Явище та річ у собі.
 - в). Простір і час - апіорні форми чуттєвості. Апіорні форми раціонального пізнання
 - г). Антиномії чистого розуму
3. Поняття досвіду. Теорія інтелектуального споглядання Й.Фіхте.
4. Теоретична філософія, практична філософія та філософія мистецтва Ф. Шеллінга.
5. Система діалектичного ідеалізму Г.Ф.Гегеля. Діалектика Гегеля. Всемогутність заперечення. Принцип тотожності мислення і буття в «Науці логіки» Г.Гегеля.
4. Антропологічний матеріалізм Людвіга Фейєрбаха. Л.Фейєрбах про антропологічну («істинну») сутність релігії. Праця «Сутність християнства».

Завдання на СРС:

1. Принцип сходження від абстрактного до конкретного в «Науці логіки» Г.Гегеля.
2. Критика Л.Фейєрбахом філософії Г.Гегеля.
3. Л.Фейєрбах про метод «Нової філософії» («філософії майбутнього»). Праця «Основні положення філософії майбутнього». Проблема людської емансипації

Семінар 9

Тема 3.5: Діалектико-матеріалістична філософія. Класичний марксизм 50-90-х років XIX ст.

План

1. Ранній Маркс. Гуманістичне вчення Маркса про суспільно-історичну, предметно-практичну сутність людини. Проблема відчуження у Економічно-філософських рукописах 1844 року.
2. Матеріалістична діалектика як теорія розвитку і філософський метод наукового пізнання.
3. Категорія «практика» в діалектико-матеріалістичній гносеології.
4. Матеріалістичне розуміння історії як методологія соціально-гуманітарного пізнання. Вчення К.Маркса про суспільно-економічну формацію (Маркс К. Передмова «До критики політичної економії»).
5. Матеріалістичне розуміння історії як методологія дослідження проблема походження сім'ї та держави в роботі Ф.Енгельса «Походження сім'ї, приватної власності і держави»

Завдання на СРС:

1. Ф.Енгельс про нерозривний зв'язок філософії та природознавства («Діалектика природи»)..
2. Активність суб'єкту та проблема об'єктивності знання (Маркс К. Тези про Фейєрбаха).
3. Методологія дослідження проблеми людини в марксистській філософії.

Семінар 10

Тема: Провідні ідеї некласичної філософії.

План

1. Крах цінностей: Ніцше – клініцист європейського нігілізму.
 - а). Ніцше - пророк XX сторіччя (Рюс Жаклін. «Поступ сучасних ідей. Філософський вступ»).

- б). Аполонія надлюдина у філософії Ф. Ніцше («Так казав Заратустра»).
- в). Воля до влади як основа морального вибору. Позаморальна мораль надлюдина («По той бік добра і зла»).
- г). Ніцше про співвідношення «аполонійського» та «діонісійського» в культурі та в людині («Народження трагедії. Невчасні міркування»).

2. Екзистенціалізм: людина в загальній структурі буття. СENSE існування.

- а). Жан-Поль Сартр: специфічне екзистенціальне переживання світу. Людина є тим, кого вона сама з себе створює (Сартр Ж.-П. *Буття і ніщо*).
- б). Проблема свободи та морального вибору в філософії Ж.-П. Сартра («Екзистенціалізм – це гуманізм»).
- в). «Філософія абсурду» Альбера Камю («Міф про Сізіфа. Есе про абсурд»).
- г). Повстання проти всесвітнього абсурду, Бунт і свобода нероздільні (Камю А. «Бунтівна людина»).

Завдання на СРС:

1. Філософське кредо та проблемний простір неklasичної філософії.
2. Природа та сутність людини, SENSE її життя – особливості дослідження в неklasичній філософії.
3. Критика Ніцше дискурсу знецінення життя (Сафонік Л. *Буттєвість сенсу людського життя*).
4. Становлення екзистенціального мислення. Сірен К'єркегор: людина як духовна істота, здатна до вибору і самовизначення.
5. «Екзистенційна філософія» Карла Ясперса. Філософія це роздуми про свободу. Нічний досвід і пограничні ситуації.
6. Трансформації сенсу життя у сучасному соціальному просторі (Сафонік Л. *СЕНС життя людини у філософії першої половини ХХ століття*).

Семінар 11

Тема: Рационалістичне філософське осмислення проблем розвитку науки та її ролі в суспільному житті.

План

- 1). «Перший» позитивізм: феноменалізм, утилітаризм, еволюціонізм (Спенсер Г. *Синтетическая философия*).
- 2). Емпіріокритицизм Е. Маха і Р. Авенаріуса. «Емпіріокритицизм» - філософія критичного досвіду.
- 3). Неопозитивізм. Віденський гурток і логічний позитивізм. Принцип верифікації. Принцип фальсифікації (Вітгенштайн Л. *Логіко-філософський трактат*).
- 4). Постпозитивізм - філософське осмислення проблем розвитку науки та її ролі в суспільному житті.
- 5). Філософія науки: принцип фаллібалізму та принцип демаркації (Поппер К. *Логіка наукового відкриття*).

Завдання на СРС:

1. Томас Кун: неможливість розуміння суті наукового знання поза історичним контекстом науки (Кун Т. *Структура наукових революцій*).

Семінар 12

Тема: Філософські ідеї в класичному психоаналізі Зигмунда Фрейда. Неофрейдизм.

План

- 1). Розуміння людини у класичному психоаналізі З. Фрейда (Стефан Цвейг *«Фрой та світ несвідомого»*).
- 2). Структура психіки за психоаналітичною теорією: «Воно» - id, «Я» - Ego, «Над-Я» - Super ego (Фрейд З. *«Я і Воно»*).
- 3). Психоаналітична теорія особистості (Фрейд З. *«По той бік принципу насолоди»*).
- 4). Протистояння індивіда та культури (Фрейд З. *«Майбутнє однієї ілюзії»*).
- 5). Обґрунтування етичного раціоналізму в роботах Еріха Фрома. Гуманістична та авторитарна етика («Людина для себе. Дослідження психологічних проблем етики»).

Завдання на СРС:

1. Дослідження релігійного життя первісних суспільств засобами психоаналізу (Фройд З. «Тотем і табу»).
2. Концепція «колективного несвідомого» Карла-Густава Юнга.
3. Еріх Фром: форми втечі від свободи. Дилема сучасної людини: між свободою і почуттям особистої безпеки.

Семінар 13

Тема: Постнекласична філософія XX–XXI століття. Революція невизначеності.

План

1. Реконструкція та деконструктивізм (Герменевтика і деконструкція: дискусія Г.-Г. Гадамера і Ж. Деріди).
2. Дискурсивні практики. «Смерть автора». Читання як акт створення смислу. Характеристики постмодерністського тексту: інтертекстуальність, іронія, метамовна гра, «переказ у квадраті» (Фуко М. Що таке автор?).
3. Антропологія постмодерну. Проблема тілесності в концепції Ж.Бодріяра («Забути Фуко»). Тілоцентризм: перехід від Слова до Тіла, від інтелектуальності і духовності до тілесності, від вербальності до наочного образу, від раціональності до «нової архаїки».
4. Концепція соціуму в філософії постмодерну: «Кінець історії» (Фуко), «кінець соціальності» (Бодрійяр).
5. Постструктуралізм. Тілесні практики дисциплінарної влади (репрезентовані в публічному просторі в якості «нормальних», «правильних» і толерованих панівними дискурсами).
6. Сексуальність як «тисячолітній диспозитив підкорення», дієвий інструмент контролю і влади (Фуко М. Воля к истине; Бурлачук В.Ф. «Образи тіла та стратегії влади»).

Завдання на СРС:

1. Аксиологічний релятивізм та проблема ціннісних орієнтацій суспільства “проекту постмодерну” (Апель К.-О. «Ситуація людини як етична проблема»).
2. «Країна дискурсів» Дерріди і Ліотара.
3. Свобода постмодерністської людини - це свобода комунікації, дискурсу, тексту, інтерпретації.
4. Постнекласичні практики людського буття (Рюс Жаклін. Поступ сучасних ідей).

Семінар 14

Тема: Археолого – генеалогічні дослідження Мішеля Фуко

План

1. Археологія як метод реконструкції культурно-інтелектуальних історичних епох: проти формалізації та інтерпретації як методів аналізу змісту текстів (Фуко М. Слова и вещи. Археология гуманитарных наук)
2. Генеалогія влади М. Фуко: основні характеристики владного суспільства, дисциплінарного суспільства, суспільства контролю. (Фуко Воля к истине V т. ; Ж. Дельоз Посткриптум. Общество контроля)
3. Дисциплінарна влада як наслідок раціоналізації суспільного життя (Фуко М. Наглядати й карати. Історія в'язниці).
4. Влада – знання як влада експертів та спеціалістів. Медики, експерти-психіатри, менеджери промислового виробництва й системи освіти - «агенти влади». (Фуко М. Воля к истине).
5. Біо-влада - влада, центрована навколо тіла. Біополітика як стратегія влади - тип державної політики, що «враховує процеси життя, контролює й змінює їх (Фуко М. Воля к истине).
6. Технології влади в дисциплінарному суспільстві. Принцип паноптицизму. (Фуко М. Наглядати й карати. Історія в'язниці).

Завдання на СРС:

1. Тіло - об'єкт та інструмент влади. «Політична економія тіла».
2. Механізми дисциплінарності: структурування простору, кодування діяльності, організація генезисів, складання сил.

Семінар 15

Тема: Проблема людини в континентальній філософії XX – XXI століття

План

1. Модульна контрольна робота.

2. Антропоцен: ідея, імплікації та виклики. Людина як геологічний фактор планетарного масштабу. Біо-гео-етика відповідальності перед не-людськими (non-human) видами та людьми майбутнього (Ellis E.C. (2018)
3. «Інгуманізм»: критичний - Пітер Вулфендейл (Wolfendale P. Prometheanism and Rationalism), та універсальний - Реза Негарестані (Negarestani R. (2014) The Labor of the Inhuman, Part I,II),
4. Раціоналізми та прометеанізм - Рей Брасьє (Brassier R. (2014) Prometheanism and Its Critics). Сучасні альтернативи антропоцентристським гуманізмам, філософській мізантропії та іншим формам антропологічного парохіалізму.
5. Філософія ризиків: від вимирання до суперінтелекту. Нанотехнології, Суперінтелект, біотероризм, соціальні дистопії, техносингулярність: поняття катастрофічного та екзистенційного ризиків та їх потенційні сценарії. Привиди вимирання (Global Catastrophic Risks (2008) ed. by Bostrom N., Ćirković M.M.; Crutzen P.J. (2002) Geology of mankind).
6. Філософія як «важіль Архимеда»: ре-інжиніринг homo sapiens; інтелект як позавидовий та надіндивідуальний феномен: від концепту до програми, від програматизації до трансформації (Бостром Н. (2020) Суперінтелект. Стратегії і небезпеки розвитку розумних машин).
7. Проблема людини після постмодерну: метамодерн та постпостмодерн: наївність, щирість та глибина афекту. Література, архітектура, мистецтво, культура та суспільство після смерті постмодерну (Vermeulen T., van den Akker R. (2010) Notes on metamodernism; Dumitrescu A.E. (2016) What is Metamodernism and Why Bother? Meditations on Metamodernism as a Period Term and as a Mode; Kirby A. (2006) The Death of Postmodernism and Beyond).

Завдання на СРС:

1. Аналітична філософія як напрям некласичної філософії.
2. Американська аналітична й постаналітична філософія: Джон Р. Сірл та Вілард Вен Ормен Квайн.
3. Ідея «людини як принципово незавершеного проекту (open-ended project)» у Рея Брасьє та раннього Маркса.
4. Екзистенційні ризики: неконтрольований суперінтелект, імплементація нанотехнологій у деструктивній активності, біологічний тероризм, ядерна війна, безповоротне (без перспективи відновлення у майбутньому) і майже повне знищення культури та цивілізації, технологій та техніки: реальність, гіпотетичність, спекулятивність.

6. Самостійна робота студента

Самостійна робота здобувача ВО в рамках освітнього компоненту «Європейська філософія: від Античності до сучасності» включає комплекс тематичних питань для роздумів і практичних завдань, спрямованих на самоконтроль знань та організацію самопідготовки здобувачів вищої освіти в рамках кожного з практичних/семінарських занять і передбачає: підготовку до аудиторних занять, підготовку до модульної контрольної роботи.

№ з/п	Самостійна робота (СР)	Кількість годин
1	Підготовка до аудиторних занять, опрацювання філософських текстів для усних доповідей на семінарі;	56

2	Підготовка до складання модульної контрольної роботи	4
3	Підготовка до екзамену	30
	Всього	90

Політика та контроль

7. Політика навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Правила відвідування занять

Відвідування лекцій є обов'язковим. Здобувач вищої освіти, який пропускає лекції, може мати труднощі з належною підготовкою до семінарів, однак йому не потрібно відпрацьовувати пропущені лекції. Здобувачу вищої школи під час лекції рекомендується конспектувати основні аспекти, ключові поняття, визначення, класифікації та алгоритми, що пояснює викладач.

Активна участь у семінарських (практичних) заняттях є обов'язковою і має важливе значення для формування рейтингу здобувача вищої освіти. Готуючись до семінарського заняття здобувач вищої школи має обов'язково опрацювати лекційний матеріал певної теми, а також опрацювати інформацію теми, що представлена у основному списку літератури. У разі виникнення запитань або незрозумілих моментів слід обов'язково обговорити їх з викладачем. Якщо здобувач вищої школи не встиг підготуватися, йому варто уважно слухати виступи інших і намагатися компенсувати недостатню підготовку, засвоюючи нову інформацію.

Якщо здобувач вищої освіти пропускає семінари чи контрольні заходи з поважних причин (наприклад, через хворобу чи інші важливі обставини), він матиме змогу виконати завдання впродовж наступного тижня. Перевірка знань здобувачів вищої школи із тем, які вони пропустили, здійснюватиметься через консультації з викладачем, графік яких доступний на сайті кафедри філософії.

Бали за фактичну присутність на лекціях і семінарах не нараховуються.

Дистанційне навчання

У разі запровадження дистанційного (змішаного) формату навчання організація освітнього процесу здійснюється відповідно до Положення про дистанційне навчання в КПІ ім. Ігоря Сікорського (<https://osvita.kpi.ua/index.php/node/188>), Регламенту проведення семестрового контролю в дистанційному режимі (<https://osvita.kpi.ua/node/148>).

Організація освітнього процесу здійснюється з використанням технологій дистанційного навчання, зокрема через Платформу дистанційного навчання «Сікорський» (<https://www.sikorsky-distance.org>) та АС «Електронний кампус» (<https://ecampus.kpi.ua>). Здобувачі вищої школи приєднуються до платформи «Сікорський» (Google Classroom) через корпоративну електронну пошту у домені @ill.kpi.ua.

Освітній процес у дистанційному режимі здійснюється відповідно до затвердженого розкладу навчальних занять. У режимі дистанційного навчання заняття відбуваються у вигляді онлайн-конференції на платформі Zoom. Посилання на конференцію надається на початку семестру.

Заняття в режимі дистанційного навчання проводяться через онлайн-конференції на платформі Zoom. Результати оцінювання висвітлюють у АС «Електронний кампус» на особистій сторінці здобувача вищої освіти (<https://ecampus.kpi.ua>).

Правила поведінки на заняттях

На заняттях слід дотримуватись норм етичної поведінки, що визначені у Кодексі честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (<https://kpi.ua/code>), а також Положенні про комісію з питань етики та академічної чесності НТУУ «КПІ» (https://data.kpi.ua/sites/default/files/files/2015_1-140a1.pdf).

На території університету здобувачі вищої освіти зобов'язані дотримуватись установлених Правил внутрішнього розпорядку (<https://kpi.ua/admin-rule>). Під час лекційних і практичних занять в аудиторіях, а також у процесі відеоконференцій, мобільні телефони слід використовувати лише в беззвучному режимі та виключно з навчальною метою — для пошуку необхідної інформації в інтернеті.

Правила призначення заохочувальних балів

Заохочувальні не входять до основної шкали РСО.

Максимальна кількість заохочувальних балів – **10** (10% від суми рейтингових балів).

Здобувач вищої школи може отримати заохочувальні (додаткові) бали за участь у міжнародних та/чи всеукраїнських наукових, науково-практичних конференціях, олімпіадах (студентських, всеукраїнських), конкурсах з тематики навчальної дисципліни.

Політика оцінювання контрольних заходів

Оцінювання контрольних заходів здійснюється відповідно до Положення про систему оцінювання результатів навчання в КПІ ім. Ігоря Сікорського (<https://osvita.kpi.ua/node/37>), Положення про поточний, календарний та семестровий контроль результатів навчання в КПІ ім. Ігоря Сікорського (<https://osvita.kpi.ua/node/32>).

Результати оцінювання семестрового контролю висвітлюються у АС «Електронний кампус» на особистій сторінці здобувача вищої школи (<https://ecampus.kpi.ua>).

У випадку незгоди здобувача вищої школи з оцінкою за результатами контрольного заходу, він має право подати апеляцію у день оголошення результатів відповідного контролю на ім'я декана факультету за процедурою визначеною Положенням про апеляції в КПІ ім. Ігоря Сікорського (<https://osvita.kpi.ua/index.php/node/182>).

Політика дедлайнів та перескладань

Невиконання завдань або порушення термінів їх виконання з неповажних причин призводить до втрати можливості отримати відповідні рейтингові бали. У разі пропуску контрольних заходів з поважних причин здобувачу вищої освіти надається право додатково виконати завдання впродовж найближчого тижня.

Порядок ліквідації академічної заборгованості та перескладання семестрового контролю регулюється Положенням про поточний, календарний та семестровий контроль результатів навчання в КПІ ім. Ігоря Сікорського (<https://osvita.kpi.ua/index.php/node/32>). Здобувач вищої освіти, у якого за результатами семестрового контролю виникла академічна заборгованість, також має право її ліквідувати відповідно до Положення про надання додаткових освітніх послуг здобувачам вищої освіти в КПІ ім. Ігоря Сікорського (<https://osvita.kpi.ua/index.php/node/177>).

Визнання результатів навчання, набутих у неформальній / інформальній освіті

Порядок визнання таких результатів регламентується Положенням про визнання результатів навчання, набутих у неформальній / інформальній освіті (<https://osvita.kpi.ua/index.php/node/179>).

Можуть бути зараховані окремі змістовні модулі або теми дисципліни. В такому разі здобувач звільняється від виконання відповідних завдань, отримуючи за них максимальний бал відповідно до рейтингової системи оцінювання.

Позааудиторні заняття та залучення професіоналів-практиків

Під час вивчення навчальної дисципліни можливі позааудиторні заняття, що включають відвідування науково-практичних заходів, лекторів, тренінгів тощо, в межах тематики дисципліни.

Академічна доброчесність

У процесі вивчення навчальної дисципліни необхідним є неухильне дотримання політики академічної доброчесності, визначеної чинним законодавством та внутрішніми документами закладу освіти.

Політику, стандарти та процедури дотримання академічної доброчесності містять такі регламентуючі документи КПІ ім. Ігоря Сікорського, що оприлюднені на сайті університету: Кодекс честі КПІ ім. Ігоря Сікорського (<https://kpi.ua/files/honorcode.pdf>), Положення про систему запобігання академічному плагіату (<https://rb.gy/agihij>), нормативно-правові документи, офіційні

рекомендації, накази та розпорядження, соціологічні дослідження, методичні матеріали, освітні курси (<https://kpi.ua/academic-integrity>).

Недотримання принципів академічної доброчесності, зокрема виявлення плагіату чи дублювання завдань, призводить до виставлення нульового балу за відповідну роботу.

Політика використання штучного інтелекту

Використання штучного інтелекту регулюється «Політикою використання штучного інтелекту в академічній діяльності КПІ ім. Ігоря Сікорського» (<https://osvita.kpi.ua/node/1225>). Всі завдання, виконувані здобувачами під час навчання, повинні бути результатом їх власної оригінальної роботи. Використання штучного інтелекту (ШІ) для автоматичного створення відповідей без подальшого їх аналізу і доопрацювання заборонено. Здобувачам не рекомендується використовувати ШІ як єдине джерело інформації. Важливо перевіряти та аналізувати отримані відомості з інших надійних джерел. Будь-яке застосування інструментів ШІ для виконання завдань повинно бути чітко зазначене і задокументоване.

Використання ШІ повинно відповідати принципам академічної доброчесності.

8. Види контролю та рейтингова система оцінювання результатів навчання (PCO)

Семестровий контроль з дисципліни «Європейська філософія: від Античності до сучасності» передбачений у вигляді екзамену, тому PCO включає оцінювання заходів поточного контролю з дисципліни впродовж семестру та оцінки отриманої на екзамені.

Основними видами навчальних занять є лекція і семінарське заняття. Згідно з «Положенням про систему оцінювання результатів навчання в КПІ ім. Ігоря Сікорського» заборонено оцінювати присутність або відсутність аспіранта на аудиторному занятті.

Поточний контроль проводиться впродовж семестру у процесі навчання для перевірки рівня теоретичної й практичної підготовки здобувачів на кожному етапі вивчення освітнього компонента.

№ з/п	Контрольний захід	%	Ваговий бал	Кількість	Всього
1.	Робота на семінарських заняттях	42%	3	14	42
2.	МКР	8%	8	1	8
3.	Екзамен	50%	50	1	50
	Всього:				100

Рейтинг здобувача вищої школи з навчальної дисципліни складається з балів, отриманих за:

- 1) роботу на семінарських (практичних) заняттях;
- 2) складання модульної контрольної роботи (МКР).

1. Робота на семінарських (практичних) заняттях

(максимальна кількість балів складає 42, максимальна кількість балів на 1 занятті – 3)

14 семінарів × 3 балів = 42 балів

активна участь у проведенні заняття; надання повної і аргументованої, логічно викладеної доповіді, відповіді, висловлення власної позиції з дискусійних питань або повністю правильне вирішення завдань з відповідним обґрунтуванням, у поєднанні зі слушними доповненнями відповідей інших здобувачів вищої школи у процесі дискусії	3
активна участь у проведенні заняття; надання правильних відповідей або правильне вирішення завдань з незначними неточностями, порушеннями логіки викладення відповіді чи обґрунтування при вирішенні задачі	2,5
надання відповідей з чисельними значними похибками або вирішення задачі з грубими помилками, вирішення задачі без обґрунтування	2

відсутність відповіді, ухилення від участі у семінарському занятті	0
--	---

2. Складання модульної контрольної роботи

Максимальна кількість балів складає 8

№ з/п	Критерії оцінювання МКР	Ваговий бал
1.	Відповідь правильна (не менше 90% потрібної інформації)	8
2.	Несуттєві помилки у відповіді (не менше 75% потрібної інформації)	7
3.	Є недоліки у відповіді та деякі помилки (не менше 60% потрібної інформації)	6
5.	Відповідь відсутня або не правильна	0

Календарний контроль реалізується шляхом визначення рівня відповідності поточних досягнень (рейтингу) здобувача встановленим і визначеним в РСО критеріям. Умовою отримання позитивної оцінки з календарного контролю з навчальної дисципліни (освітнього компонента) є значення поточного рейтингу здобувача не менше, ніж 50 % від максимально можливого на час проведення такого контролю. Незадовільний результат двох календарних контролів з освітнього компонента не може бути підставою для недопущення аспіранта до семестрового контролю з цього освітнього компонента, якщо здобувач до початку семестрового контролю виконав усі умови допуску, які передбачені РСО.

Результати календарного контролю заносяться викладачем в модуль «Календарний контроль» Електронного кампусу.

Семестровий контроль: Екзамен

Здобувачі, які виконали всі умови допуску, складають екзаменаційну роботу.

Екзамен проводиться за розкладом під час екзаменаційної сесії. Екзаменаційна робота оцінюється із 50 балів та складається з двох питань. (максимальна кількість балів за 1 питання складає 25 балів)

Критерій оцінювання залікового питання

25-20 балів - повна відповідь (не менше за 90% потрібної інформації)

16-19 балів - достатньо повна відповідь (не менше 85% потрібної інформації) або повна відповідь з незначними неточностями

14-15 балів - відповідь на питання в цілому розкрито (не менше за 75% потрібної інформації)

12-13 балів - неповна відповідь (не менше 65% потрібної інформації)

10-11 балів - неповна відповідь (не менше за 60% потрібної інформації), значні помилки

0 балів - неповна відповідь (менше за 60% потрібної інформації) або відповідь відсутня

Умови допуску до екзамену: рейтинг ≥ 36 б.

Екзамен проводиться з навчальної дисципліни за розкладом, встановленим відповідно до сесії. Результати контрольних заходів доступні до ознайомлення авторизованим користувачам в їх особистих кабінетах автоматизованої інформаційної системи «Електронний кампус».

Принцип визначення підсумкової оцінки. Рейтингова оцінка доводиться до відома аспірантів.

Максимальна сума балів складає 100.

Сума балів переводиться в систему оцінювання згідно з таблицею.

Таблиця переведення рейтингових балів до оцінок за університетською шкалою

Кількість балів	Оцінка
100-95	Відмінно
94-85	Дуже добре
84-75	Добре

74-65	Задовільно
64-60	Достатньо
Менше 60	Незадовільно
Не виконані умови допуску	Не допущено

9. Додаткова інформація з дисципліни.

Питання на МКР

- 1.Методологічна міждисциплінарність історії філософії.
- 2.Методи історико-філософського пізнання.
3. Передумови виникнення філософії.
4. Особливості генезису східної та західної філософської парадигми.
5. Антична філософія. Грецька класика.
6. Від теоцентризму середніх віків до антропоцентризму Відродження
7. Нове розуміння людини і природи в Західноєвропейській філософії епохи Відродження та Реформації.
8. Становлення класичної філософії.
9. Філософське обґрунтування класичної наукової картини світу. Наукова революція 16-18 століття.
10. Філософія Доби Просвітництва. Філософське обґрунтування цінностей європейського Просвітництва.
11. Епоха Романтизму. Німецька класична філософія.
12. Становлення принципу історизму.
13. Діалектико-матеріалістична філософія. Класичний марксизм 50-90-х років XIX ст.
14. Загальна характеристика некласичної філософії XIX –XX століття.
15. Соціальні передумови та теоретичні витоки некласичної філософії.
16. Ірраціоналістична тенденція в некласичній філософії..
17. Екзистенціалізм і екзистенціальний спосіб філософування.
18. Сцієнтистський напрям некласичної філософії. Розвиток позитивізму. Аналітична філософія.
19. Філософські ідеї в класичному психоаналізі Зіґмунда Фрейда.
20. Постнекласична філософія або філософія постмодерну.
21. Загальна характеристика постнекласичної філософії XX –XXI століття. Модернізм і постомодернізм.
22. Антропологія постмодерну.
23. Проблема людини в континентальній філософії XXI століття: синоптичний погляд.

Перелік питань на екзамен

1. Обґрунтувати ідею про історичний характер філософського знання.
2. Проаналізувати різні підходи щодо визначення предмету історії філософії.
3. Розкрити базові принципи історії філософії як науки.
4. Обґрунтувати ідею про методологічну міждисциплінарність історії філософії.
5. Розкрити інтегруючу роль історії філософії у процесі розвитку системи філософських знань.
6. Визначити характер взаємозв'язку історико-філософського знання з іншими сферами духовної культури та соціальною структурою суспільства.
7. Розкрити особливості методології історико-філософського дослідження.
8. Оцінити ідею про єдність логічного та історичного підходів в історико-філософському дослідженні.
9. Охарактеризувати проблему визначення історико-філософського дискурсу. Межі відмінності/тотожності між філософським та історико-філософським дискурсом.
10. Розкрити специфіку та функції історико-філософського тексту (співвідношення між двома типами текстів: філософськими та історико-філософськими).
11. У чому суть проблеми історичної інтерпретації філософських ідей.

12. Охарактеризувати стратегії історико-філософських досліджень згідно концепції Річарда Рорті («*Історіографія філософії: чотири жанри*»).
13. Розкрити основні положення історико - філософської концепції Гегеля.
14. Охарактеризувати стратегію дослідження історії філософії як історії ідей, історії інтелектуальних змін (Жаклін Рюс «*Поступ сучасних ідей. Панорама новітньої науки*»). .
15. Розкрити особливості соціологічної рефлексії щодо закономірностей розвитку світової філософії в контексті інтелектуального розвитку людства (Ренделл Коллінз «*Соціологія філософії: глобальна теорія інтелектуальної зміни*»).
16. Охарактеризувати провідні тенденції історико-філософської біографістики (Менжулін В. І. *Біографічний підхід в історико-філософському пізнанні*).
17. Східна та західна парадигми філософського мислення..
18. Порівняти різні підходи до аналізу соціальних передумов виникнення філософського та наукового знання.
19. Оцінити ідею Ж.П.Вернана про роль полісної організації у формуванні раціонального мислення (Вернан Ж.П.. *Походження давньогрецької думки*).
20. Розкрити характерні риси античної філософії та її місце в історії західної філософії.
21. Охарактеризувати перші натурфілософські уявлення про буття та зародження природничого знання (астрономічні знання, атомістика, уявлення про рух, простір, час).
22. Розкрити закономірності виникнення математичного знання та його обґрунтування в античній філософії.
23. Оцінити зв'язок піфагореїзму з зародженням давньогрецької математики.
24. Обґрунтувати роль елейської школи в постановці проблеми нескінченного. Апорії Зенона.
25. Охарактеризувати зміст антропологічного повороту в філософії: софісти і Сократ. (Адо П. *Що таке антична філософія?*).
26. Розкрити основні ідеї Платона як засновника об'єктивного ідеалізму.
27. Розкрити місце філософії Аристотеля в культурно-історичному контексті епохи.
28. Розкрити зміст суперечки про природу універсалів філософії середньовіччя: номіналізм і реалізм.
29. Охарактеризувати ідею середньовічної філософії про богоданість істини.
30. Розкрити сутність та принципи нового розуміння людини і природи в Західноєвропейській філософії епохи Відродження.
31. Оцінити вплив ідей Відродження на формування класичної наукової картини світу.
32. Охарактеризувати соціальні теорії мислителів епохи Відродження (Т.Мор «*Утопія*», Т.Кампанела «*Місто сонця*», Н. Макіавелі «*Цар*»).
33. Охарактеризуйте традицію інтелектуального осмислення проблеми співвідношення моралі і політик в західній філософії
34. Розкрити зв'язок наукової революція 16-18 століття і філософії Нового часу.
35. Визначити внесок Френсиса Бекона у заснування емпірико - індуктивної методології.
36. Оцінити ідеї Френсиса Бекона про техніку як ідеал для науки. План створення історії шгонауки і техніки.
37. Охарактеризувати розвиток соціально-гуманітарного знання доби Просвітництва. Механістичний та метафізичний характер методології в гуманітарних та соціальних науках.
38. Розкрити суспільно-правовий ідеал Просвітництва: теорія суспільного договору, просвітницька трактовка людини, педагогічні ідеї, соціальні утопії.
39. Охарактеризувати закономірності зародження історизму в філософії і науці. Космогонічна гіпотеза Канта-Лапласа.
40. Розкрити внесок німецької класичної філософії у становлення діалектичної методології (Кант, Фіхте, Шеллінг, Гегель).
41. Дати характеристику системи діалектичного ідеалізму Г.Ф.Гегеля.
42. Охарактеризувати зміст філософії антропологічного матеріалізму Л.Фейєрбаха.

43. Розкрити сутність матеріалістичного розуміння історії як методології соціально-гуманітарного пізнання (*Маркс К. Передмова «До критики політичної економії»*).
44. Охарактеризувати матеріалістичну діалектику як теорію розвитку і філософський метод наукового пізнання.
45. Оцінити ідею Ф.Енгельса про нерозривний зв'язок філософії та природознавства.
46. Розкрити роль категорії «практика» в діалектико-матеріалістичній гносеології. Активність суб'єкту та проблема об'єктивності знання.
47. Порівняти різні точки зору в контексті філософського осмислення наукової революції кінця ХІХ початку ХХ століття .
48. Охарактеризувати основні ідеї екзистенціалізму: людина в загальній структурі буття. Сенс існування. Філософія абсурду (*А.Камю: «Міф про Сизифа. Есе про абсурд»*).
49. Охарактеризувати підхід Ж.-П. Сартра до дослідження проблеми свободи та морального вибору(*«Екзистенціалізм це гуманізм»*).
50. Оцінити основні ідей філософія бунту А.Камю (*«Бунтівна людина»*)
51. Охарактеризувати філософські ідеї в класичному психоаналізі З.Фрейда.(*Фрейд З. «Я і Воно»*).
52. Оцінити концепцію Т.Куна про наукові революції як якісне перетворення основних та принципових параметрів науки. (*Кун Т. «Структура наукових революцій»*).
53. Порівняти концепції матеріалістичного та ідеалістичного розуміння історії. Суспільне буття та суспільна свідомість. (*Маркс К. Передмова «До критики політичної економії» , Гегель Г.В.Ф. Лекції з філософії історії. Вступ.*)
54. Розкрити передумови виникнення позитивістські орієнтованої філософії. Вихідні принципи та особливості «першого позитивізму».
55. Дати загальну характеристику махізму (емпіріокритицизму): основні ідеї та причини впливу на вчених природознавців.
56. Охарактеризувати неопозитивізм (логічний позитивізм): ідеї Б.Расела, М.Шліка, Л.Вітгенштейна, Р Капнапа та ін..
57. Охарактеризувати постпозитивізм: осмислення філософських проблем розвитку наукового знання.
58. Розкрити зміст методології науки і гносеологічної концепції К. Поппера.
59. Визначити специфіку і сутність ірраціоналізму. Ірраціоналістична установка філософії життя.
60. Розкрити зміст ідеї надлюдини в філософії Ніцше.
61. Оцінити вплив феноменології на філософію ХХ століття.
62. Охарактеризувати методи герменевтики. Пояснення та розуміння дійсності.
63. Охарактеризувати розуміння людини і суспільства у філософії Франкфуртської школи.
64. Оцінити ідеї про роль мови і знаку у структуралізмі.
65. Охарактеризувати постструктуралізм як методологія соціально-гуманітарного знання.
66. Розглянути «тілоцентризм» як принцип філософії постмодернізму.
67. Оцінити зміст концепції соціуму в постмодернізмі.
68. Дати оцінку міркуванням М.Фуко про становлення тенет порядку в історії цивілізації (*Фуко М. Наглядати й карати: Народження в'язниці*)
69. Проаналізувати концепцію М. Фуко про дисциплінарний характер сучасної культури (*Фуко М. «Наглядати й карати»*).
70. Розкрити зміст психоаналітичної теорії особистості (*«По той бік принципу насолоди»*).
71. Розкрити логіку обґрунтування З.Фрейдом ідеї конфлікту індивіда та культури (*«Майбутнє однієї ілюзії»*).

Дистанційне навчання.

В умовах дистанційного режиму організація освітнього процесу здійснюється з використанням технологій дистанційного навчання: система Електронний кампус, ресурси платформи дистанційного навчання «Сікорський», сервіс «Google Classroom». Для більш

ефективної комунікації з метою розуміння структури навчальної дисципліни і засвоєння матеріалу використовуються сервіси для організації онлайн-конференцій та відеозв'язку (наприклад, «Zoom», «Skype»), електронна пошта, месенджери (Viber, WhatsApp, Telegram, google документи).

Навчальний процес у дистанційному режимі здійснюється відповідно до затвердженого розкладу навчальних занять.

Робочу програму навчальної дисципліни (силабус):

Робочу програму навчальної дисципліни (силабус):

Складено доцентом кафедри філософії, к.філос.н., доц. Коваль О.А.

Ухвалено на засіданні кафедри філософії (протокол № 4 від 14.10.2025 р.).

Погоджено: на засіданні методичної комісії ФСП (протокол № 1 від 14.10.2025 р.).